

Rudolf Vévoda

SODOMA: PŘEDTÍM A POTOM

Dobový kontext Karáskova vystoupení

Atmosféra fin de siècle, prostoupená dobovými směry, jakými byly symbolismus a dekadence, přímo vyzývala k tomu, aby byla překračována další tabu, a to i taková, pro něž dobový slovník teprve hledal jména. Dekadentní estetika, stavějící do protikladu „životní pravdu“ a „pravdu uměleckou“, nabízela zejména básníkům cosi, co z nedostatku lepšího pojmenování označíme jako *alibi*. Předpokládalo se, že již jen velmi naivní vykladač by se odvážil ztotožňovat lyrický subjekt, jeho fantazie, sny a pocity s fantaziemi, sny a pocity umělcovými. Kdo by tomu nechtěl rozumět, byl upozorňován *explicite*: „Žádati od umění, aby mělo vnější pravdivost, je tolik jako žádati od něho, aby bylo vulgární.“¹ Nebo ještě jednoznačněji: „Jen u malých umělců kryje se život a dílo.“²

Citované věty pocházejí z předmluvy, kterou Jiří Karásek ze Lvovic doprovodil svou sbírku *Sodoma*, pokusiv se tak předejít skandálu a oslabit ostří případných spekulací o charakteru motivů, kterého ho přivedly k napsání první otevřeně homoerotické básnické sbírky v dějinách českého písemnictví. Byl si vědom, že vstupuje na tenký led. Konglomerát názorů a postojů, s nimiž dekadentní generace vstupovala do literárního světa, budil dojem, že snižuje případná rizika. Erotická přesycenost a koketování s perverzí,³ kterou dekadentní umělci rádi stavěli na odiv, byly často vědomou hrou se čtenářem; hrou, která byla jako hra přijímána a jako hře jí bylo rozuměno. Patřilo pak k pravidlům této hry i pohrdání „hnusnou kvintesencí buržoasie“⁴ a její konvenční morálkou.

¹ Cit. podle Karel Zdeněk Klíma, *Z nové poezie*, *Rozhledy* 15, 1904–5 sv. I., s. 247n.

² Tamtéž. To však nebrání Zdeňku Smolkovi, aby se pouštěl – pouze na základě četby Karáskových textů, leč bez argumentů ze spisovatelovy biografie – do úvah o údajné Karáskově transsexualitě. Sám Smolka ovšem poněkud kontradikčně poznamenává, že tato hypotéza je sice „oprávněná, ovšem neprokazatelná“. Srov. Z. Smolka, *Subjekty v tvorbě Jiřího Karáska ze Lvovic*, *Tvar* 8, 1997, č. 3, s. 6.

³ Srov. např. heslo „dekadence“ in: Štěpán Vlačín a kol., *Slovník literárních směrů a skupin*, Praha 1983, s. 49–52.

⁴ *Kritika*. *Časopisy* (nesignováno), *Moderní revue*, květen 1895, číslo 8, sv. II., sešit 2, s. 48.

Význam Karáskova tvůrčího gesta tím nechceme nijak zmenšit. Ani ve vyspělejších literaturách západních ostatně nevzniklo v 19. století mnoho děl, která si všímala, řečeno s dobovým kritikem, „starořecké nepřírozené jisté zvrácenosti“.⁵ Tento motiv se mihne v anglickém gotickém románu a ve francouzské symbolistické poezii, která se pokoušela nově číst antiku. Básníci jako Gautier, Baudelaire či Verlaine složí hold starořecké básnířce Sappó v několika opusech s tematikou lesbické lásky. Whitmanovy velmi otevřené deníky z let šedesátých budou však ještě několik generací čekat na své zveřejnění a Marcel Proust i André Gide jsou – pohybujeme se v polovině devadesátých let – dosud literárními novici. Mnohé má navíc podobu jinotaje, šifry, náznaku, odstínu. Homoerotické prvky v literatuře se rozvíjejí, jak poznamenává Czesław Miłosz ve svém skvělém eseji o Józefu Czechowiczovi, „kde styl ztrácí svou opravdovost, kde tonalita a kolorit jsou ceněny víc než předkládání faktů a dějů“.⁶ Dobový čtenář byl odkázán k tomu, aby hledal mezi řádky, ten dnešní pak, chce-li *takto* číst literaturu, může si vypomoci i arzenálem termínů freudovské psychoanalýzy a uvažovat v kategoriích sublimace či kompenzace.

Česká literatura až do devadesátých let minulého století pak explicitní homoerotické motivy neotevívá vůbec a jsou to povýtce jen mimoliterární okolnosti, které včleňují do této galerie Julia Zeyera či – méně často – Svatopluka Čecha. Až Karáskův současník Otokar Březina je o něco málo otevřenější. Ze svých studentských okouzlení se bude vyznávat v dopisech Anně Pammrové⁷ a do prvotiny *Tajemné dálky*, publikované ve stejném roce jako první, konfiskované vydání *Sodomy*, vloží báseň *Přátelství duší*, věnovanou spolužáku Františku Bauerovi, v níž lze číst:

Nám v jediný refrén roztála romance mládí. V šer dnů
pohledy naše se líbaly jak v jediném zachvění obětí dvojí.
S rozkoší dýchal jsem vůni tvé krve a v zahradách snů
jak milenku u pějících vod má duše hledala tvoji.⁸

Jiný Karáskův generační druh, Karel Hlaváček, ač jinak člověk plachý a uzavřený, se jednou Karáskovi svěřoval se svými touhami a city. Vyprávěl mu, „jak docházel do karlínské sokolovny s tlukoucím srdcem, aby tam viděl krásného borce Hrona. Jeho tělo (...) bylo tak ideální jako těla zápasníků v antice“.⁹ Po Hronově tragické smrti – zlomil si vaz při cviče-

⁵ Umění, věda, školství (nesignováno), Čas 9, č. 18, s. 276–277.

⁶ Czesław Miłosz, Józef Czechowicz, in: Józef Czechowicz, *Przes kresy*, Kraków 1994, s. 30.

⁷ Srov. Jindřich Chaloupecký, Jakub Deml, in: *týž*, *Expresionisté*, Praha 1992, s. 84.

⁸ Otokar Březina, *Básnické spisy. Spisů Otokara Březiny svazek I*, Praha 1942, s. 16.

⁹ Jiří Karásek ze Lvovic, *Vzpomínky*, Praha 1994, s. 175. Karáskovy *Vzpomínky* vznikly spo-

ní – se Hlaváček dokonce začal ucházet o jeho dívku, „aby měl něco z toho, co bylo blízké Hronovi“.¹⁰

Jsou to však jen drobnosti. Jako jediná epocha v dějinách písemnictví, do níž plně vstupovaly éros a sexualita v rozmanitých variantách, byla stále vnímána pouze antika, zvláště staré Řecko. Antická inspirace proto prostupovala literaturu konce století zejména tam, kde dekadentní autoři otevírali dosud tabuizovaná témata; je ostatně známou skutečností, že i samo označení tohoto směru, dekadence, se odvozuje od Verlainova sonetu o úpadku římské společnosti. Tento inspirační zdroj potvrzují i motivy některých Karáskových básní ze sledovaného období a odkazují k němu již samotné názvy básní: *Venus masculinus*, *Bakchanál*, *Mrtvý Eros*, *Příchod barbarů*, *Symposion* a další. O mnohém vypovídá i podtitul sbírky *Sexus necans* a přepracovaného vydání *Sodomy* z roku 1905 – *Knih pohanská*.¹¹ Až bude o mnoho desetiletí později Karásek vzpomínat na svá školní léta, zastaví se u „svéhlavosti chlapce, příštího básníka ‚Endymiona‘, jenž si řekl: ‚Chci-li být v životě řeckým efébem, musím hovořit efébskou mateřštinou, jazykem Anakreonta a Saphy““.¹² Jinou věcí je, že antická stylizace některých Karáskových děl byla mnohdy jen povrcho-
vým, účelovým gestem, použitým proto, aby se více zastřelo než ozřejmi-
lo. Správně na to upozornil anonymní recenzent *Sodomy* na stránkách *Moderní revue* – patrně Arnošt Procházka –, když napsal:

„V jednom se p. Karásek klame, pohanskou jeho kniha není. Jako jí především není představa *Sodomy* samé. Ta je židovsko-křesťanského původu. Teprve s počátkem éry křesťanské bylo ženě vtisknuto stigma pekelné svůdnice a jakýkoli jiný úkoj pohlavní apoštolem krutě zavržen a kletbou stíhán jako ‚po způsobu zvířat‘. Pohlavní hřích je hříchem křesťanským par excellence.“¹³

Nebyl to však jen dobový estetický kodex, co vedlo stoupence nových uměleckých směrů k rozkrývání dosud tabuizovaných sfér lidského života. Sociální, politické a ekonomické změny, k nimž došlo během 19. století, se odrazily i v konstituování vědních oborů na nových základech. Světlo světa spatřily i mnohé nové disciplíny, mezi nimi kriminální antropologie (C. Lombroso) a sexuální patologie (Richard von Krafft-Ebing). Samo téma sexuální odlišnosti prošlo pozoruhodným vývojem od tomisťického výrazu „sodomie“ přes Voltairovu „sokratickou lásku“ až k lékař-

jením dvou starších vzpomínkových textů publikovaných časopisecky počátkem třicátých let. Srov. tamtéž, Ediční poznámka, s. 261n.

¹⁰ Tamtéž, s. 175.

¹¹ K antické inspiraci v díle Karáska ze Lvovic viz např. Lubomír Mareček, *Reflexe antiky v poesii Jiřího Karáska ze Lvovic*, Box 1992, č. 2, s. 65–66.

¹² František Pražák, *Paměti českých spisovatelů z dětství*, Praha 1946, s. 81.

¹³ *Moderní revue* 1905, sv. XVI, s. 247n.

skému termínu „homosexualita“, který poprvé použil německý spisovatel maďarského původu Karl Maria Kertbény v roce 1869. Nešlo jistě jen o záležitost terminologickou. Komplexu změn kategorií lidského myšlení, které tento proces umožnily, věnoval pozornost Michel Foucault. Zatímco sodomie byla podle Foucaulta jen kategorií kanonického práva a starých světských zákoníků, projevující se jako časově omezená aberace, homosexual byl nyní svébytným lidským druhem.¹⁴

Tento vývoj, jak tvrdí holandský historik Gert Hekma, by však nebyl myslitelný bez vzniku tzv. sociální otázky:

„Po revoluci v roce 1848 ‚sociální otázka‘ a socialismus zaujaly ústřední místo v politickém diskurzu. Prostřednictvím sociální otázky zmizela liberální distinkce mezi ‚soukromým‘ a ‚veřejným‘. Soukromý život občanů – a tedy i jejich sexuální život – se staly předmětem veřejného zájmu. Vzestup sociální otázky s jejím protějškem ve veřejné zdravotní politice se ukázal být úhelným kamenem pro vznik ‚sexuální psychopatologie‘.“¹⁵

Druhá polovina 19. století se tak stala „pionýrským“ obdobím sexuologie, jejíž mateřskou zemí bylo Německo, nebo přesněji německá jazyková oblast. Jedním z nejdůležitějších důsledků, které přineslo formování tohoto nového vědního oboru, bylo aboliční hnutí prosazující právní revize platných zákonů ve smyslu odstranění trestnosti „sexuálně patologického jednání“.

Terminologie se nadále upřesňovala: vedle Kertbényho výrazu „homosexualita“ se užívaly i termíny jako „třetí pohlaví“ a „obrácené sexuální citění“ (die Conträre Sexualempfindung; oba u Karla Westphala), „uranismus“ (Karl Heinrich Ulrichs), „sexuální inverze“ (Havelock Ellis) či „homogenní láska“ (Edward Carpenter).¹⁶ Všechny tyto výrazy se s větší či menší frekvencí objevovaly i v českém prostředí (sám Karásek našel zalíbení zejména ve výrazech jako „invertovaní“ či „třetí pohlaví“) a postupně vytlačovaly pejorativně znějící slova jako „sodomie“ či „pederastie“; jen někteří publicisté si občas vypomáhali slovním spojením „starořecké sklony“.

¹⁴ Neil Miller, *Out of the Past. Gay and Lesbian History from 1869 to the Present*, Toronto 1995. Viz zejm. kap. 2, *Pioneers of Sexology*, s. 13–25.

¹⁵ After the revolution of 1848, the „social question“ and socialism became central in political discourse. Through the social question the liberal distinction between private and public faded. The private life of the citizen – and thus also sexual life – became a matter of public interest. The rise of the social question with its medical counterpart in public health, appears to have been pivotal for the nascent „psychopathia sexualis“. Viz Gert Hekma, *Sodomites, Platonic Lovers, Contrary Lovers: The Backgrounds of the Modern Homosexual*, in: Kent Gerard–Gert Hekma (ed.), *The Pursuit of Sodomy: Male Homosexuality in Renaissance and Enlightenment Europe*, New York–London 1989, s. 449.

¹⁶ N. Miller, c. d., s. 13–25.

První praktické důsledky vzniku sexuologie spolu s dekadentní náladou doby, ba i samotné estetické principy dekadence sice umožňovaly větší otevřenost in eroticis, avšak riziko skandálu, které Karásek podstupoval, bylo i tak nemalé. Varovným signálem byl také v polovině roku 1895 způsob, jakým se tehdejší český tisk zhostil referování o procesu vedeném v té době v Anglii markýzem Queensberrym proti Oscaru Wildovi; Wilde byl obviněn ze „smilstva proti přírodě“. Dokonce i liberální a anti-klerikální Herbenův Čas se pohoršeně podívoval „Wildově starořecké, nebo chcete-li francouzské moral insanity“, vytýkal mu, že soudcům „odpovídal s drzým vtípem“ a že jeho „škádlivý šibeniční humor táhne se přes všechny dny přelíčení“.¹⁷ Zvrácenosti a perverze se začaly hledat i ve Wildově literárním díle; redakce Času se náhle rozpomněla, jak již ve svém eseji Úpadek lhaní (Decay of Lying) Wilde „mluví proti všemu přirozenému, jak mu je (...) západ slunce protivný tak, jako barvotiskové křiklavé obrázky, a jak se posmívá přírodě s jejím drnem, velebě proti ní kanape. Tento dekadent povznesl se ve své zemi na stupeň, s něhož ‚udával tón‘ v své zemi. Přitom žila v něm však bestie.“

Nejinak o celé věci referovala i Naše doba, která v souvislosti s Wildem použila výraz „svinstvo“, či Studentský sborník¹⁹. Karáska tento sled „zlovůl, pomluv a hlupství“²⁰ však spíše na nejvyšší míru rozhořčil, než aby jej zastrašil. Na Wildovu obranu se postavila jen Moderní revue, která se v té době – podle Karáskových Vzpomínek – „ocitala v nejradikálnějších proudech“.²¹ Karáskovo „stanovisko sdílel i Arnošt Procházka“. Karásek mu však předtím musel vyložit „celou záhadu ‚třetího pohlaví‘“.²²

V polemice se zmiňovanými časopisy se Moderní revue výmluvně zardovala nad tím, „že starou konvenční morálkou zase bylo trochu otřeseno“²³, a vzápětí – s odvoláním na již zmiňovaného Kraffta-Ebinga – přešla k tvrzení, „že perverze sexuální neměly by býti vůbec stíhány zákonodárcem, jako jím nejsou stíhány ostatní nemoci a neduhy. (...) Že by ‚trest‘ někoho ‚obrátil‘ a z homosexuálního člověka učinil heterosexuálního, tomu snad ani nejdobromyslnější a nejnaivnější člověk neuvěří. (...) Homosexuálnost neexistuje od včerejška, není pouhou ‚škodlivou‘ modou, která by se dala zameziti purkmistrovskou vyhláškou na všech rozích, existovala vždy a všade, a neví-li se a nevědělo kdy o ní, bylo to jen proto, že t. zv. veřejnost neuznala za dobré ji přijati ani na vědomí, sankcionovati ji, jako

¹⁷ Umění, věda, školství (nesignováno), Čas 9, č. 18, s. 276–277.

¹⁸ Tamtéž.

¹⁹ Kritika. Časopisy (nesignováno), Moderní revue, červen 1895, č. 9, sv. II., sešit 3.

²⁰ Tamtéž.

²¹ J. Karásek ze Lvovic, c. d., s. 130.

²² Tamtéž.

²³ Kritika. Časopisy (nesignováno), Moderní revue, květen 1895, č. 8, sv. II., sešit 2, s. 48.

přijala na vědomost a sankcionovala heterosexuální obcování v nejhrubších odstínech a formách, – a že nejsvrchovanějším opovržením stíhala vše, co se chvělo i nejslabším zákmitem homosexuálního.“²⁴

Vidíme, že tu již jde o víc než o pouhou obranu perzekvovaného spisovatele, kterého pronásleduje „lhářská pruderie bourgeoisná“²⁵: jde o první veřejnou obranu erotického cítění a konání, jež cudně nazveme alternativním. Bylo to červnové číslo *Moderní revue*, díky němuž padlo jedno tabu. Karásek sám toto číslo později označí za „senzační“ a bude na ně vzpomínat jako na „vrchol radikálnosti za celou dobu třicetileté *Moderní revue*“.²⁶ Wildův proces posloužil jako podnět, chceme-li se vyhnout slovu záminka. I publikování onoho eseje, nad nímž se pohoršoval *Čas*, mělo v sobě přídech jemné provokace. „Nejславnějším článkem,“ čteme v *Karáskových Vzpomínkách*, „však byl čistě vědecký článek Oskara Panizzy Bayreuth a homosexualita. Přeložil jej sám Arnošt Procházka, a tento článek je nejodvážnějším činem v hájení invertovaných, za něž musí být vděčni také Arnoštu Procházkovi, jenž ač náležel do opačného tábora, našel spravedlivé stanovisko pro posuzování případu Oskara Wilda a jeho psychických záhad. (...) Čekali jsme konfiskaci, ale cenzura byla tentokrát shovívavá. Číslo vyvolalo senzaci, čehož svědectvím bylo zvýšení počtu předplatitelů *Moderní revue* a záplava souhlasných projevů ze všech končin českých zemí. Rozumí se, že přišly i sprosté nepodepsané dopisy. Ale ty putovaly rovnou do kamen.“²⁷

Karásek přeháněl. „Čistě vědeckým“ Panizzův článek nebyl. Jeho význam však nesnižuje skutečnost, že byl poznamenán dnes již překonanými, ba vášnivě odmítanými myšlenkovými směry, k nimž patřilo i rasové učení. To mělo mnoho podob a jen některé z nich operovaly s pojmy nadřazenosti a podřadnosti. Jak článek bizarně tvrdil, „kryje se tato celá psychická dispozice hojně s tím, co zveme, podle jeho předností jako chyb, židovským charakterem“.²⁸ Homosexualita je prý typická pro semitské, orientální a románské národy; Angličané a příslušníci severských národů vůbec „poskytují asi k ní nepatrnější dílec procentový“.²⁹ To, co je prý zcela běžné v Neapoli nebo na papežském dvoře v Římě, je podle Panizzy zvláště v Anglii „pomyslitelně nejhorším případem v životě mužově, který je naprosto irreparibilný a tomu přiměřeně se tresce“.³⁰ Dobová novo-

²⁴ Kritika. Časopisy (nesignováno), *Moderní revue*, červen 1895, č. 9, sv. II., sešit 3.

²⁵ Tamtéž.

²⁶ J. Karásek ze Lvovic, c. d., s. 130.

²⁷ Tamtéž, s. 131–132.

²⁸ Oskar Panizza, *Bayreuth a homosexualita*, *Moderní revue*, červen 1895, č. 9, sv. II., sešit 3.

²⁹ Tamtéž.

³⁰ Tamtéž.

romantická kliše odráží i autorovo tvrzení, že „invertité“ obvykle náležejí ke „společenské třídě nejvýtečnější svým životním postavením, jako svým vzděláním“.³¹ Že šlo o prostý optický klam, je nasnadě. Homoerotický vztah se pak prý obvykle realizuje pouze v rovině ideální, platonické, duchovní, taktilní kontakt má povahu převážně symbolickou (stisk ruky, polibek, objetí). Co nad to jest, je „velikou vzácností“.³² Ostatně i Ludvík II. (bavorský král, jehož osud inspiroval Karáska k Legendě o melancholickém princí) „byl převahou sonornými orgány charmován“.³³

Lze se oprávněně domnívat, že absence cenzurních zásahů proti citovanému číslu *Moderní revue*, stejně jako zmíněné pozitivní ohlasy z řad čtenářské obce povzbudily Karáska v rozhodnutí pokusit se o vydání *Sodomy*. Byla-li však akce s „wildovským“ číslem časopisu jakýmsi sondováním terénu, nedopadla zcela jednoznačně. Šířily se pomluvy a klepy, jež prý těžce nesl zvláště Procházka. Jedna spisovatelka se dokonce pokusila intervenovat u některých knihkupců, aby červnovou *Moderní revue* odstranili z výloh svých obchodů.³⁴

Karáska, který v té době „byl pln Petronia a snil o láskách antických“,³⁵ to neodradilo. „Scházelo mi opatrnickví“,³⁶ napíše o sobě o mnoho let později. *Sodoma* byla v září 1895 dána do tisku a ještě v tiskárně byla úředně zabavena. Konfiskaci provedl na návrh státního zastupitelství tiskový soud, a to pro přečin proti mravopočestnosti. V pozadí zřejmě byla něčí denunciacie. Před hrozícím soudem uchránila autora, vydavatele (tím byl Arnošt Procházka) a tiskaře císařská amnestie. Karásek se k událostem okolo tohoto cenzurního zásahu v budoucnu několikrát vrátí, a to – jak poznamenává Aleš Zach ve své studii *Nakladatelská pouť Jiřího Karáska ze Lvovic – „s náležitou hrdostí“*.³⁷

Česká společnost měla novou aféru. Až o několik let později, když se již na celý skandál pozapomnělo, interpeloval na zasedání Říšské rady sociálnědemokratický poslanec Josef Hybeš ve věci Karáskových básní ministerského předsedu, a tak se mu podařilo zabavenou sbírku imunizovat. Projevy poslanců nepodléhaly cenzuře. Tento postup ostatně nebyl nijak neobvyklý. Hybeš takto pomáhal i jiným literátům, kteří měli potíže s cenzurou, např. Josefu Svatopluku Macharovi či Petru Bezručovi.

Interpelace týkající se Karáska se dostala na pořad 246. zasedání Říšské rady 25. listopadu 1903, přestože ji Hybeš měl připravenou již v červnu.

³¹ Tamtéž.

³² Tamtéž.

³³ Tamtéž.

³⁴ J. Karásek ze Lvovic, c. d., s. 133.

³⁵ Tamtéž, s. 244.

³⁶ Tamtéž, s. 35.

³⁷ Aleš Zach, *Nakladatelská pouť Jiřího Karáska ze Lvovic*, Praha 1994, s. 8.

Součástí stenografického záznamu jsou i německé překlady inkriminovaných básní. Hybeše podpořilo dalších čtrnáct poslanců, mezi nimi i Václav Klofáč. Podle nich „tyto básně neobsahují absolutně nic, co by mohlo ospravedlnovat konfiskaci“. Ministerského předsedu Gautsche proto žádali, aby pražskému státnímu zastupitelství „srozumitelně vysvětlil“, že by si mělo počínat moderně.³⁸ V roce 1905 sbírka – ve značně pozměněné podobě – ukončila svou pouť ke čtenáři a Karásek se, díky Hybešově interpelaci, „mohl pietně vrátit k názvu z roku 1895“.³⁹

Na veřejnosti vyvolala rozpaky. Z kritiků zareagoval nejostřeji K. Z. Klíma v Rozhledech. V polemice s autorskou předmluvou Sodomy odmítl údajný „osudný omyl p. Karáskův, že reklamuje a akcentuje pro sebe právo výjimečnosti tvořivé dispozice a právo nezodpovědnosti svých zálib a stanovisek“.⁴⁰ Kulminačním bodem Klímovy kritiky pak bylo pohoršené konstatování: „Tón homosexuality, zhnusení a pohlavní impotence nevyjadřuje tu ničeho ze ‚smutku pohlaví, jeho tragiky a marnosti‘, jak se domnívá p. Karásek; vyjadřuje nanejvýše jenom trapnost těchto duševních a fyzických stavů.“⁴¹

³⁸ In diesen Gedichten ist absolut nichts enthalten, was ihre Konfiscation rechtfertigen könnte und deshalb fragen die Gefertigten:

„Ist der Herr Ministerpräsident geneigt, der Prager Staatsanwaltschaft begreiflich zu machen, dass sie in dieser ihrer Funktion etwas moderner vorgehen soll?“

Wien, 5. Juni 1903.

Hybeš

Černý

Choc

Eldersch

Rieger

Daszynski

Dr. Baxa

Klofáč

Dr. Ellenbogen

Singr

Josef Hannich

Fresl

Augustin Sehnal

Schuhmeier

Seitz

Xerokopie stenografického záznamu interpelace Josefa Hybeše z 25. listopadu 1903 jsem získal laskavostí zaměstnance Parlamentu České republiky Mgr. Jana Vrtiše. Viz Knihovna Poslanecké sněmovny PČR, heslo Parlamenty – Předlitavsko – protokoly, Wien 1861–1918. Haus der Abgeordneten. 246. Sitzung der XVII. Session am 25. November 1903.

³⁹ A. Zach, c. d., s. 15.

⁴⁰ K. Z. Klíma, c. d.

⁴¹ Tamtéž.

I nepoměrně citlivější recenzent *Moderní revue*, patrně Procházka, ve sbírce nalézá jen tóny apatie, pasivity a zhnusení. Erotika *Sodomy* „jest erotikou z nejsmutnějších a nejmarnějších“.⁴² Avšak Jaroslav Hilbert v *Nové české revue* ve sbírce zaslechne – v protikladu ke stanovisku Procházkovu – i „výkřiky prudké pohlavní energie“ a leckterý verš podle něj „sálá barbarským uchvácením“.⁴³ Leč i Hilbert připouští, že nejčastěji v Karáskových básních mluví „smyslnot neaktivní, sebe sama šírající“.⁴⁴ Hilbertovo stanovisko ke Karáskovi bylo ve svém celku shovívavě vlídné, což mu také vytýkal již citovaný Klíma. V závěru své „karáskovské“ studie Hilbert rekapituluje: „Z té generace devadesátých let (...) Karásek ze Lvovic jest ten, který zdál se vždy skoro všem očím méně významný, než byl. Prózou i poezií svou, vnitřní básnickou neposkvrněností i svým duchem stál tu před deseti lety osamocen uprostřed posměchu a stojí tu dnes povšimnut nejvyš popřením. Má záliby a sklony, kterých my nemáme, a paměť minulá ukládá mu obliga, jež my můžeme odstrčiti.“⁴⁵

Sodoma nebyla jediným Karáskovým dílem, v němž našlo svůj výraz autorovo homoerotické cítění. Ne vždy, jak správně podotýká Václav Jamek, však jde o následováníhodnou stopu.⁴⁶ Bylo již konstatováno, že s přibývajícím věkem rostla Karáskova zahleděnost do vlastní minulosti a souběžně s ní přibývalo i neochoty a neschopnosti reflektovat měnící se společenské a umělecké klima, přijmout je a vsříbat do své tvorby. Lze tedy – třeba s jistými výhradami – přijmout tvrzení Lubomíra Marečka, „že Karásek nepochopil nic z toho, co se dělo kolem něj, že díky zahleděnosti do sebe sama na to vlastně neměl ani prostor a čas“.⁴⁷

Jeho zásluhy na nelehkém procesu překonávání jednoho tabu to nikterak neumenšuje. Tolerantní ovzduší první republiky přimělo stárnoucího muže k ještě větší otevřenosti ve věcech intimních. Symbolisticko-dekadentní stylizace, zakládající si na oddělování díla umělce od jeho sféry privátní, ba naznačující protiklad mezi nimi, přestávala platit. Svou účastí na vydávání časopisu *Hlas*, který – s podtitulem *List pro sexuální reformu* – vycházel ve třicátých letech, překročil Karásek další hranici. V jednom fejetonu z roku 1932 se zamýšlí nad „osvětovým“ posláním svých básní a próz, aniž by však byl zcela s to vystoupit ze stínu vlastního autorského mýtu: „Vzpomínal jsem na vlastní knihy, na romány, v nichž jsem

⁴² *Moderní revue*, 1905, sv. XVI., s. 247n.

⁴³ Jaroslav Hilbert, Jiří Karásek ze Lvovic, *Nová česká revue* 2, 1905, s. 255n.

⁴⁴ Tamtéž.

⁴⁵ Tamtéž.

⁴⁶ Václav Jamek, *Umění, homosexualita, AIDS*, in: Radoslav Nenadál, *My tě zazdíme, Aido*, Praha 1991, s. 167.

⁴⁷ Lubomír Mareček, *Romány tří mágů Jiřího Karáska ze Lvovic*, diplomová práce, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, Brno 1991, s. 83–84.

poprvé v české literatuře snímal závoj ze záhad našeho sexu, kdy jsem byl v obtížné situaci spisovatele čteného a milovaného ‚sexuální většinou‘, jenž měl před ní nyní hovořiti o tak choulostivém tématě. Nebylo tedy divu, že jsem se odhodlal hráti na straně soucitu pro ‚vydědence lásky‘, že jsem mluvil o ‚láskách prokletých‘, o ‚láskách absurdních‘, že jsem se snažil oblíti rudým démonickým leskem tajemné hlubiny ‚duší zvrácených‘ – dařilo se mi celkem v této sugesci, že jsem mohl mluvit o záhadách našeho sexu, aniž odhazovali lidé normální s odporem mé knihy.“⁴⁸

Rudolf Vévoda
Ústav pro soudobé dějiny AV ČR
Praha

⁴⁸ Cit. dle Jiří Fanel, *Gay historie LII. Básníci hledají svůj svět, SOHO revue 7, 1997, č. 2, s. 25.*